

УДК 378.015.3

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/74-2-66>

Наталія ЧУБІНСЬКА,

orcid.org/0000-0002-4803-2453

кандидат педагогічних наук,

*доцент кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна) nataliaalviv2015@gmail.com*

Мар'ян ПОПКО,

orcid.org/0009-0003-0820-8244

*аспірант кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
(Львів, Україна) marian.m.popko@lpnu.ua*

ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті розглядаються особливості процесу професіоналізації студентської молоді та роль сформованого соціально-психологічного образу успішного фахівця як чинника, що мотивує до успішної професійної підготовки. Мета статті полягає у теоретичному аналізі образу успішного фахівця як чинника мотивації професіоналізації студентської молоді. Розкриваються механізми формування та функціонування цього образу, його вплив на розвиток професійної мотивації і самоактуалізацію майбутніх фахівців у процесі їхньої підготовки у закладах вищої освіти. У дослідженні аналізуються сучасні зміни в суспільстві, які впливають на формування нових життєвих цінностей, пріоритетів і мотивів у молодого покоління, підкреслюється особлива роль студентства – мобільної та активної соціальної групи, що найбільше сприймає ці трансформації, детально розглядаються психофізіологічні особливості студентського віку, специфіка процесу професіоналізації студентів як майбутніх фахівців, а також наголошується на тісному взаємозв'язку між професійним та індивідуальним розвитком особистості в цей період життя. Ключовим аспектом дослідження є визначення поняття «соціально-психологічний образ успішного фахівця» та аналіз його структурних компонентів: когнітивного, афективного і конативного. Розглядається процес формування цього образу під впливом соціальних уявлень та наявної системи цінностей у суспільстві. Автори пропонують модель розвитку мотивації студентів до професіоналізації шляхом активізації образу успішного фахівця. Описуються етапи цього процесу: усвідомлення потреби, активізація образу, розвиток його психологічних характеристик, підсилення мотивації, професійна самоактуалізація та остаточна реалізація образу ідеального фахівця. Підсумовується, що сформований образ успішного професіонала відіграє роль потужного мотиватора для свідомого професійного й особистісного зростання студентів, допомагає вибудувати стратегію фахового становлення.

***Ключові слова:** професіоналізація, студентська молодь, соціально-психологічний образ, успішний фахівець, мотивація, професійний розвиток, самоактуалізація.*

Natalia CHUBINSKA,

orcid.org/0000-0002-4803-2453

Candidate of Pedagogical Sciences,

*Associate Professor at the Department of Pedagogy and Innovative Education
Institute of Law, Psychology and Innovative Education of the National University "Lviv Polytechnic"
(Lviv, Ukraine) nataliaalviv2015@gmail.com*

Maryan POPKO,

orcid.org/0009-0003-0820-8244

*Graduate student at the Department of Pedagogy and Innovative Education
Institute of Law, Psychology and Innovative Education of the National University "Lviv Polytechnic"
(Lviv, Ukraine) marian.m.popko@lpnu.ua*

PEDAGOGICAL PECULIARITIES OF STUDENT YOUTH PROFESSIONALISATION

The article discusses the peculiarities of the process of professionalisation of student youth and the role of the formed socio-psychological image of a successful specialist as a factor motivating successful professional training. The aim of this article is to analyze the image of a successful specialist as a factor in motivating the professionalization of student

youth. The mechanisms of formation and functioning of this image, its influence on the development of professional motivation and self-actualization of future specialists in the process of their training in higher education institutions are revealed. The study analyses current changes in society that influence the formation of new life values, priorities and motives in the younger generation, emphasises the special role of students as a mobile and active social group that is most receptive to these transformations, examines in detail the psychophysiological characteristics of student age, the specifics of the process of professionalisation of students as future professionals, and emphasises the close relationship between professional and individual development of the individual in this period of life. The key aspect of the study is the definition of the concept of "socio-psychological image of a successful specialist" and the analysis of its structural components: cognitive, affective and conative. The process of forming this image under the influence of social perceptions and the existing system of values in society is considered. The authors propose a model for developing students' motivation for professionalisation by activating the image of a successful specialist. The stages of this process are described: awareness of the need, activation of the image, development of its psychological characteristics, strengthening of motivation, professional self-actualisation and final realisation of the image of an ideal specialist. It is concluded that the formed image of a successful professional plays the role of a powerful motivator for the conscious professional and personal growth of students, helps to build a strategy of professional development.

Key words: professionalisation, student youth, socio-psychological image, successful specialist, motivation, professional development, self-actualisation.

Постановка проблеми. Проблема професійного та особистісного становлення студентської молоді завжди була в центрі уваги психологічної науки. Адже саме в студентські роки формуються професійні компетентності, життєві цінності, мотиваційні настанови, що значною мірою визначають подальший життєвий і кар'єрний шлях молоді людини. Сучасні глобалізаційні процеси, стрімкий розвиток інформаційних технологій, мінливість соціально-культурного середовища висувають нові виклики перед системою вищої освіти, ставлячи завдання підготовки фахівців нової формації – гнучких, мобільних, здатних до самонавчання і безперервного професійного зростання.

Невід'ємною складовою успішної фахової підготовки є формування стійкої професійної мотивації студентів, яка забезпечує їхню цілеспрямовану навчально-пізнавальну активність, прагнення до самовдосконалення й саморозвитку. Серед чинників, здатних позитивно вплинути на розвиток професійної мотивації майбутніх фахівців, особливої уваги заслуговує феномен соціально-психологічного образу успішного професіонала. Цей образ, сформований під впливом суспільних ціннісних установок і уявлень, постає своєрідним ідеальним зразком для наслідування, рушійною силою на шляху фахового й особистісного зростання.

Незважаючи на значну кількість досліджень щодо проблеми професіоналізації, образ успішного фахівця як важливий чинник цього процесу недостатньо досліджений. Частково досліджувана проблема знайшла своє відображення у дослідженнях: професійного «Я-образу» (Н. Чепелева та ін.); уявлень про соціальну та професійну успішність. На сучасному етапі розвитку науки необхідно відзначити потребу у ґрунтовних дослідженнях соціальних уявлень щодо успішного фахівця, дослідженні когнітивних, афективних та конативних компонентів цих уявлень, виявленні

шляхів активізації образу успішного фахівця з метою вдосконалення процесу професіоналізації. Недостатня вивченість даної проблеми значно обмежує розуміння та використання потенційних можливостей образу успішного фахівця як чинника ефективної професіоналізації. Дослідження образу успішного фахівця відкриває можливості цілеспрямовано впливати на процес професіоналізації сучасної студентської молоді.

Мета статті полягає у теоретичному аналізі образу успішного фахівця як чинника мотивації професіоналізації студентської молоді. Розкриваються механізми формування та функціонування цього образу, його вплив на розвиток професійної мотивації і самоактуалізацію майбутніх фахівців у процесі їхньої підготовки у закладах вищої освіти.

Проблематика ролі образу успішного професіонала у фаховому становленні студентства є актуальною і малодослідженою в сучасній психологічній науці. Результати такого дослідження мають важливе як теоретичне, так і прикладне значення для удосконалення систем професійної підготовки та підвищення якості вищої освіти загалом.

Аналіз останніх досліджень. Сучасні дослідники одностайно наголошують на зміні життєвих цінностей, пріоритетів, мотиваційних стимулів, життєвих перспектив сучасної молоді, які спостерігаються внаслідок соціокультурного розвитку. Як пише Т. Титаренко, сучасне суспільство на відміну від попередніх століть вже не є «неспішним та прогнозованим», коли соціокультурний вплив на молодь був досить усталеним, одноманітним та повторюваним. Ось чому сучасна молодь, за словами автора, «вже не може і не хоче залишатися пасивним виконавцем чужої волі чи непомітним спостерігачем» (Титаренко, 2014, с. 37–38).

В найбільшій мірі, зміни в суспільстві сприймаються та підхоплюються студентською молоддю – мобільною, гнучкою і особливою групою людей,

що характеризується індивідуальною та соціальною активністю. Саме тому, студентська молодь часто є об'єктом психологічних досліджень.

Психофізіологічні особливості студентського віку та особливості професіоналізації студентської молоді як окремої соціальної групи описані у низці праць вітчизняних та закордонних вчених. Зокрема, особливості розвитку особистості студентського віку відображені у працях С. Максименка (Максименко, 2006; 2011) та ін. Значення здібностей, мотивів, установок та інтересів особистості студента в процесі успішної професіоналізації підкреслено у наукових дослідженнях Кривопишина О., Ксенда О. та ін. Проблема професійно важливих якостей, розвитку професіоналізму та самоактуалізації знайшла своє місце у працях А. В. Москаленко, В. Сича та ін.

Особистість студента прийнято характеризувати у трьох аспектах: *психологічному*, який являє собою знання про єдність психічних процесів, станів і властивостей; *соціальному* – відображає приналежність студента до певної соціальної групи та національності; *біологічному* – характеризує тип вищої нервової системи, інстинкти, фізичну силу, статуру (Максименко, 2006, с. 9).

На думку вчених біологічний вік студентської молоді характеризується максимальною працездатністю, психічною і фізичною витримкою, здатністю до освоєння складних способів інтелектуальної діяльності, розвитком творчого потенціалу (Максименко, 2014). У дослідженнях О. Кривопишеної (2015) доведено, що юнацький період, також, є періодом формування психосоціотипу творчої особистості.

Студентство є особливою соціальною категорією, яка об'єднується інститутом вищої освіти. Для цієї спільноти характерним та відмінним від інших груп населення є високий пізнавально-освітній рівень, високий рівень мотивації, соціальна активність, інтелектуальна та соціальна зрілість. Це період інтенсивної соціалізації, який є сприятливим для: формування професійних інтересів, визначення життєвих пріоритетів; побудови життєвих планів; самоствердження і вибору життєвого шляху (Максименко, 2014).

Автори Коқун О. описують такі особливості розвитку особистості студента як майбутнього фахівця: міцні професійна спрямованість, розвиваються необхідні здібності; вдосконалюються, «професіоналізуються» психічні процеси, стани, досвід; збільшується почуття обов'язку, відповідальність, професійна самостійність, життєва позиція; динамічно зростають домагання студента в галузі своєї майбутньої спеціальності; на

основі інтенсивної передачі соціального і професійного досвіду та формування необхідних якостей, росте соціальна, духовна й моральна зрілість; збільшується вага самовиховання студента у формуванні якостей, досвіду, необхідних йому як майбутньому спеціалісту міцні професійна самостійність і готовність до майбутньої практичної роботи (Коқун, 2012, с. 47).

У рамках досліджень, представлених, здебільшого у працях таких відомих радянських вчених як Б. Ананьєв, С. Рубінштейн та ін., професіоналізація пов'язується із онтогенетичним розвитком людини і є формою соціалізації. Процес професіоналізації особистості знаходиться під впливом її індивідуальних особливостей і соціального, культурного, економічного та політичного середовища в якому вона перебуває.

Цікавий погляд на процес професіоналізації запропонований у теорії М. Гінзбурга. Особливістю даної концепції є те, що при професійному виборі користуватися методом інтерв'ю, після проведення якого можна виділити у підлітка бажаний вид професійної діяльності за допомогою емоційного забарвлення, яке той використовував при описі професії.

В науковій літературі подаються, також, інші, більш вужчі, визначення даного процесу, зокрема, *професіоналізація* розглядається як: розвитку та реалізація людських трудових ресурсів під час здійснення трудової діяльності; професійна підготовка суб'єкта до майбутньої професійної діяльності (професійна освіта); професійна реалізація, приналежність до трудового співтовариства, форма самореалізації людини в професійній діяльності.

Т. Титаренко розглядає соціалізацію та індивідуалізацію як єдиний процес особистісної ідентифікації, як взаємодію людини і суспільства (Титаренко, 2014). В. Москаленко пише: «Людина розвивається не шляхом пристосування безпосередньої видової поведінки до зміни середовища, а шляхом передачі і засвоєння індивідом досягнень суспільно-історичного розвитку, досвіду попередніх поколінь людей, що називається соціальним успадкуванням» (Москаленко, 2013, с. 117).

Процес професійного становлення студентської молоді є тісно пов'язаним із професійним та індивідуальним розвитком особистості. Умовою для професійного розвитку є наявна база особистої розвиненості індивіда, і навпаки, в подальшому професійний розвиток впливає на індивідуальний розвиток молоді людини (Коқун, 2012, с. 56).

Виклад основного матеріалу. Теоретичний аналіз соціально-психологічних літературних

джерел дає підстави розглядати образ фахівця як чинник професіоналізації студентської молоді, оскільки він бере активну участь у розвитку продуктивної професійної Я-концепції, а також дозволяє студентів вибудувати стратегію професійної підготовки та майбутнього професійного зростання (Кривоконь, 2002). Результатом успішної (продуктивної) професіоналізації є розвиток професіоналізму та професійна самоактуалізація особистості. Орієнтиром в даному процесі для особистості студента є соціально-психологічний образ успішного фахівця – образ ідеального фахівця. Саме поняття «ідеал» В. Москаленко визначає як проєкцію людської свідомості, яка орієнтована на передбачення майбутнього: «Ідеал, відображаючи дійсність, одночасно оцінює її з точки зору перспективи майбутнього та можливих тенденцій. Він включає в себе те, що повинно бути, чого хочуть і до чого прагнуть люди. Ідеал втілює у собі ціль людської діяльності, має всередині себе практичну спрямованість та є сильним стимулом і регулятором людської поведінки (Москаленко, 2013).

Для визначення шляхів мотивації студентської молоді засобами формування та активізації соціально-психологічного образу успішного фахівця важливо дати визначення цьому поняттю та визначити його структуру.

Досліджуючи уявлення про соціально успішну людину В. Москаленко, опирається на надбання вітчизняної психології і виділяє такі структурні компоненти: когнітивний, афективний та конативний (Москаленко, 2012). Візьмемо ці компоненти за основу при визначенні структури соціально-психологічного образу успішного фахівця.

Когнітивний компонент Я-концепції особистості представляє собою Я-образ, який пов'язаний з характеристикою суб'єктивних уявлень про себе – це уявлення про свої здібності, зовнішність, якості характеру та ін. (Лапшина, 2005). Очевидно, когнітивний компонент соціально-психологічного образу успішного фахівця, який є складовою Я-концепції міститиме уявлення про успішного фахівця, його професійно-важливі якості. У структурі образу чітко відстежується соціальний аспект. Уявлення про соціальний статус, професійно-важливі якості фахівця, професійні ціннісні орієнтації – це ті складові образу успішного фахівця, які не можуть формуватися поза межами існуючої соціальної свідомості та поза межами конкретної історичної епохи, яка характеризується певним рівнем соціально-культурного розвитку. Соціальні уявлення перетворюються у конструктивну матеріальну силу. Також автор пише, що особливістю соціальних уявлень є те, що вони, здебільшого

формуються і передаються через соціальні комунікації. Інформаційний обмін відбувається через інститути влади, ЗМІ, спільноти, які зв'язані нормативними і понятійними системами, що регулюють їх професійне і повсякденне життя. Соціальні уявлення також описуються автором як специфічні знання, елементи масової культури, що формують загальне бачення реальності. Подібні твердження зустрічаються і у іншого соціального психолога – В. Москаленко: «людина дивиться на світ очима групи до якої вона належить» (Москаленко, 2013).

Соціально-психологічний образ успішного фахівця – це система уявлень особистості про зразкові характеристики суб'єкта професійної діяльності, його професійно-рольові компетенції, знання вміння, навички, соціальний статус, емоційні переживання та професійну спрямованість. В процесі професіоналізації студентської молоді соціально-психологічний образ успішного фахівця відіграє мотиваційну функцію, яка полягає у стимулюванні особистості студента до успішної (результативної) професіоналізації.

Яскравість та чіткість є базовою якісною характеристикою образу та вказує на ступінь наближення вторинного образу до результату візуального відображення метричних модальнісних властивостей об'єкта.

Контрольованість можна вважати своєрідним загальним показником здібностей до маніпулювання образами, оскільки ця характеристика охоплює різні аспекти здатності довільно оперувати в свідомості будь-яким образним матеріалом (Москаленко, 2011).

У сучасних наукових підходах виділяють й таку характеристику образу як *активність*. Ступінь активності образу виражається здатністю вторинних образів виступати регулятором мотивів діяльності людини і поведінки. Активність образів підвищується, якщо вони емоційно забарвлені.

На основі запропонованого підходу до дослідження сили мотиву, сформульовано п'ять основних чинників (або класів факторів), що визначають силу мотиву: *значущість образу* – досягається в полі актуальних життєвих потреб, тобто в уявленнях про те, як може вплинути на життя індивіда те, чого він прагне досягнути (чим вища напруга (нагальність) життєвих потреб, тим більше в уявленнях індивіда досягнення мотиву може вплинути на життя в цілому, а отже, тим сильніший мотив; подібні або асоціативно пов'язані, взаємозалежні потреби забезпечують загальний, сумарний заряд); *досяжність мотиву* – реалістичність бажаного образу (антиципація можливих результатів спрямованих зусиль у конкретній ситуації

з урахуванням особливостей, умов середовища і своїх здібностей); *цінність винагороди* – оцінка відповідності та однозначності зв'язку між мотивом і результатом діяльності, який прагнемо досягнути та винагородою (чим вище оцінюється ймовірність отримання очікуваної винагороди, тим більше заряджений мотив); *задоволеність* – антиципація індивідуального задоволення від досягнення очікуваного (від реалізації образу, який досягається), уявлення про те, як досягнення мотиву може зняти напругу потреби, дозволить знайти щось необхідне або значуще для індивіда; *справедливість* – екстраполяція (перенесення) досвіду інших індивідів на дану ситуацію і на себе в ній – залучення досвіду популяції (порівняння власного досвіду з уявленнями про досвід інших індивідів, оцінка результатів інтродекції, готовність мати справу з наслідками своїх дій спрямованих на досягнення мотиву – відповідальність). Справедливість є мірою адекватності винагороди (Технології роботи, 2005).

С. Максименко розробив оригінальну теоретичну парадигму, згідно якої, в основі психології особистості лежить дія нужди як одиниця розвитку та існування особистості. Саме нужда («життєва енергія»), за словами автора, з'єднує біологічні та соціальні детермінанти та виступає у вигляді довічної рушійної сили саморозвитку особистості. На основі нужди розвиваються предметні потреби (в процесі переживання нужди будується образ) які усвідомлюються і стають мотивом для дії. Особиста дія здатна реалізувати певний аспект нужди (Максименко, 2006, с. 11–13).

Афективний компонент соціально-психологічного образу успішного фахівця передбачає уявлення про відношення до себе або до окремих якостей своєї особистості (самооцінка, самоповага тощо) в ролі успішного фахівця.

Конативний компонент соціально-психологічного образу успішного фахівця містить, як пише В. Москаленко, систему психологічних феноменів «інтенцій», які виконують функцію стимулювання певних форм поведінки, спрямовуючи особистість на успішну діяльність (Москаленко, 2013).

Аналіз запропонованих теоретичних підходів дозволив розробити модель розвитку мотивації студентів до професіоналізації засобами активізації образу успішного фахівця (рис. 1).

Модель розвитку мотивації студентів до професіоналізації засобами активізації образу успішного фахівця передбачає виконання таких кроків: 1) усвідомлення потреби успішної професіоналізації (опис майбутніх професійних перспектив, в результаті чого, у свідомості особистості виникає соціально-психологічний образ успішного фахівця

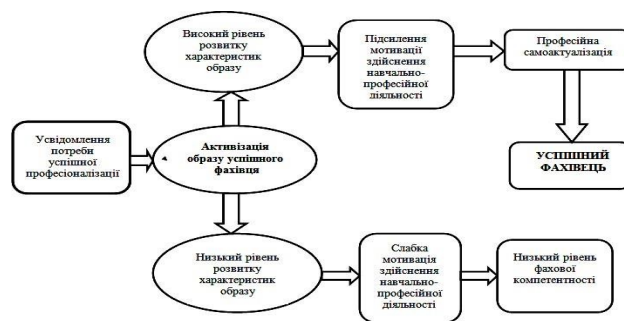

Рис. 1. Модель розвитку мотивації студентів до професіоналізації засобами активізації образу успішного фахівця

(як образ «ідеального» фахівця); 2) активізація образу успішного фахівця (усвідомлення, сприйняття та розуміння змісту соціально-психологічного образу успішного фахівця); 3) розвиток психологічних характеристик образу (яскравості-чіткості, значущості і т.д.); 4) підсилення мотивації до здійснення цілеспрямованої ефективної навчально- професійної діяльності; 5) професійна самоактуалізація, яка передбачає формування фахової компетентності та розвиток професіоналізму (успішна професіоналізація); 6) реалізація образу успішного фахівця (образу-ідеалу).

Висновки. Процес професіоналізації студентської молоді є складним і багатограним явищем, в якому тісно переплітаються професійний та індивідуальний розвиток особистості майбутнього фахівця. Успішна професіоналізація передбачає формування фахової компетентності, набуття професійно важливих якостей та досягнення стану професійної самоактуалізації.

Одним із вагомих чинників, що сприяє ефективній мотивації студентів до свідомої та цілеспрямованої професійної підготовки, є сформований соціально-психологічний образ успішного фахівця. Цей образ відображає суспільні ціннісні установки та уявлення щодо ідеального професіонала і постає для молоді людини зразком для наслідування.

Соціально-психологічний образ успішного фахівця має складну структуру, яка включає когнітивний (знання про характеристики професіонала), афективний (емоційне ставлення) та конативний (інтенціональний) компоненти. Процес формування цього образу зумовлений впливом соціокультурних чинників та наявних у суспільстві ціннісних орієнтацій.

Запропонована теоретична модель розвитку мотивації студентів до професіоналізації передбачає поетапну активізацію образу успішного фахівця, усвідомлення його змісту, підсилення

мотиваційного потенціалу, професійну самореалізацію та втілення цього образу-ідеалу в реальності.

Важливими характеристиками образу успішного фахівця, що визначають його мотиваційний вплив, є яскравість, чіткість, контрольованість, активність, значущість для особистості, досяжність, цінність і задоволеність від реалізації образу.

Формування позитивного соціально-психологічного образу успішного фахівця має стати одним із пріоритетних напрямків психолого-педагогічної

роботи зі студентською молоддю під час їх професійної підготовки у закладах вищої освіти. Це сприятиме вихованню відповідальних, цілеспрямованих і конкурентоспроможних на ринку праці молодих спеціалістів.

Таким чином, цілеспрямоване використання потенціалу соціально-психологічного образу успішного професіонала як мотиваційного чинника забезпечить ефективну професіоналізацію студентської молоді та підвищення якості фахової підготовки у вищій школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коқун О. М. Психологія професійного становлення. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. агенство», 2012. 200 с.
2. Кривоконь Н. І. Соціально-психологічні чинники професійної самоідентифікації фахівців системи захисту населення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.05 «Соціальна психологія». Київ, 2002. 20 с.
3. Кривопишина О. А. Психологічна характеристика психосоціотипу творчої особистості юнацького віку. *Актуальні проблеми психології*: зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Київ: Фенікс, 2014. Вип. 20. С. 147–154.
4. Кривопишина О. А. Особливості рефлексивної самореалізації творчої особистості в юності. *Актуальні проблеми психології*: зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Т. VII: Екологічна психологія ; за наук. ред. С. Д. Максименка, Н. О. Євдокимової. Миколаїв: Іліон, 2015. Вип. 38. С. 245-254.
5. Лапшина В. П. Професіоналізація: сутність та структура поняття. *Український соціум*. №2-3(7-8). 2005. С. 54-58.
6. Максименко С. Д. Структура та особистісні детермінанти професійної самореалізації суб'єкта. *Проблеми сучасної психології*: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського Національного університету ім. І. Огієнка, Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. 2010. Вип. 8. С. 3-19.
7. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості : наук. монографія. Київ: Вид-во ТОВ «КММ», 2006. 256 с.
8. Міненко В. Л. Профорієнтація молоді як механізм формування свідомого професійного вибору. *Теорія та практика державного управління*. 2012. Вип. 2. С. 388–394. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Trpu_2012_2_59.pdf.
9. Москаленко В. В. Особливості регулятивної функції соціальних образів. *Проблеми сучасної психології*: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. Вип.11. С. 499–508.
10. Москаленко В. В. Особливості змістовних характеристик структурних компонентів уявлень студентів про соціально успішну людину. *Актуальні проблеми психології*: зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С.Костюка НКПН України. Т. XII: Психологія творчості. Київ : Фенікс, 2012. Вип. 15. С. 296–306.
11. Москаленко В. В. Соціалізація особистості. Київ: Фенікс, 2013. 540 с.
12. Технології роботи організаційних психологів: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів та слухачів післядиплом. освіти. Київ: Інкос, 2005. 366 с.
13. Титаренко Т. М. Життєвий вибір як шлях до себе, 2009. URL: shlyah-do-sebe.html.
14. Титаренко Т. М. Психологічні практики конструювання життя в умовах постмодерної соціальності: монографія. Київ: Міленіум, 2014. 206 с.

REFERENCES

1. Kokun, O. M. (2012). *Psychology of professional formation*. Kyiv : DP "Inform.-analit. ahenstvo". [in Ukrainian]
2. Kryvokon, N. I. (2002). *Sotsialno-psykholohichni chynnyky profesiinoi samoidentyfikatsii fakhivtsiv systemy zakhystu naselennia* [Social and psychological factors of professional self-identification of specialists of the population protection system]: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. psykol. nauk: spets. 19.00.05 «Sotsialna psykholohiia». Kyiv. [in Ukrainian]
3. Kryvopyshyna, O. A. (2014). *Psykhologichna kharakterystyka psykhosotsiotypu tvorchoi osobystosti yunatskoho viku*. [Psychological characteristics of the psychosociotype of the creative personality of adolescence]. *Aktualni problemy psykholohii*: zb. nauk. pr. In-tu psykholohii im. H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. Kyiv: Feniks, Vyp. 20. S. 147–154. [in Ukrainian]
4. Kryvopyshyna, O. A. (2015). *Osoblyvosti refleksyvnoi samorealizatsii tvorchoi osobystosti v yunosti*. [Features of reflexive self-realization of a creative personality in youth]. *Aktualni problemy psykholohii* : zb. nauk. pr. In-tu psykholohii im. H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. T. VII: Ekolohichna psykholohiia ; za nauk. red. S. D. Maksymenka, N. O. Yevdokymovoi. Mykolaiv: Ilion, Vyp. 38. S. 245–254. [in Ukrainian]
5. Lapshyna, V. P. (2005). *Profesionalizatsiia: sutnist ta struktura poniattia*. [Professionalization: the essence and structure of the concept. Ukrainian society]. *Ukrainskyi sotsium*, 2-3(7-8). S. 54-58. [in Ukrainian]

6. Maksymenko, S. D. (2010). Struktura ta osobystisni determinanty profesiinoi samorealizatsii subiekta. [Structure and personal determinants of professional self-realization of the subject]. *Problemy suchasnoi psykholohii: zb. nauk. pr. Kamianets-Podilskoho Natsionalnoho universytetu im. I. Ohienka, In-tu psykholohii im. H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy*. Vyp. 8. S. 3-19. [in Ukrainian]
7. Maksymenko, S. D. (2006). Heneza zdiisnennia osobystosti : nauk. monohrafiia. [Genesis of personality fulfillment: scientific monograph]. Kyiv: Vyd-vo TOV «KMM». [in Ukrainian]
8. Minenko, V. L. (2012). Proforiientatsiia molodi yak mekhanizm formuvannia svidomoho profesiinoho vyboru. [Vocational guidance of youth as a mechanism for the formation of conscious professional choice]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, Vyp. 2. S. 388–394. Available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Tpdu_2012_2_59.pdf. [in Ukrainian]
9. Moskalenko, V. V. (2011). Osoblyvosti rehuliatyvnoi funktsii sotsialnykh obraziv. [Features of the regulatory function of social images]. *Problemy suchasnoi psykholohii: zb. nauk. pr. Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu im. I. Ohienka, In-tu psykholohii im. H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy*. Kamianets-Podilskyyi: Aksioma, Vyp. 11. S. 499–508. [in Ukrainian]
10. Moskalenko, V. V. (2012). Osoblyvosti zmistovnykh kharakterystyk strukturykh komponentiv uiaвлен studentiv pro sotsialno uspishnu liudynu. [Features of the content characteristics of the structural components of students' ideas about a socially successful person]. *Aktualni problemy psykholohii: zb. nauk. pr. In-tu psykholohii im. H. S.Kostiuka NKPN Ukrainy*. T. KhII: Psykholohiia tvorchosti. Kyiv : Feniks, Vyp. 15. S. 296–306. [in Ukrainian]
11. Moskalenko, V. V. (2013). Sotsializatsiia osobystosti. [Socialization of personality]. Kyiv: Feniks, 540 s. [in Ukrainian]
12. Tekhnolohii roboty orhanizatsiinykh psykholohiv. (2005). [Technologies of work of organizational psychologists: a textbook for students of higher educational institutions and students of postgraduate education]. Navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakladiv ta slukhachiv pisliadyplom. osvity. Kyiv: Inkos, 366 s. [in Ukrainian]
13. Tytarenko, T. M. (2009). Zhyttievyi vybir yak shliakh do sebe [Life choice as a way to yourself]. URL: <http://apd.dn.ua/articles/zhittviy-vibr-yak-shlyah-do-sebe.html>. [in Ukrainian]
14. Tytarenko, T. M. (2014). Psykholohichni praktyky konstruiuvannia zhyttia v umovakh postmodernoї sotsialnosti: monohrafiia [Psychological practices of life construction in the conditions of postmodern sociality: a monograph]. Kyiv: Milenium, 206 s. [in Ukrainian]